

Länsstyrelserna

Samlad regional bedömning av miljömålet Hav i balans 2023

Information om dokumentet

Detta är en digitalt tillgänglighetsanpassad webbversion av samlad regional bedömning av miljömålet Hav i balans 2023 som är daterat den 27 mars 2024.

Den samlade bedömningen är gjord av Länsstyrelsernas samverkansorgan RUS (Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet). Länens regionala uppföljning av miljömålen ligger till grund för den samlade bedömningen. Uppföljningen redovisas i sin helhet på RUS webbplats www.rus.se samt länkas från www.sverigesmiljömål.se.

Sammanfattning

Alla län bedömer att målet inte nås till 2030.

6 län anger en neutral trend, tre oklar och fem län anger en negativ trend. Norrbotten/Västerbotten har neutral pil, Västernorrland/Gävle en oklar. Uppsala/Stockholm en negativ, på västkusten har Västra Götaland en neutral trend medan Halland, Skåne har en negativ trend. Blekinge har en negativ, Östergötland en neutral, Gotland en oklar och Kalmar en neutral.

Gävleborg har ändrat från neutral till oklar, Uppsala har ändrat från neutral till negativ. Vilket är en försämring jämfört med 2022.

Miljökvalitetsmålet bedöms inte nås med nuvarande åtgärdstakt och beslut. Havsmiljöerna hotas av övergödning, svaga fiskbestånd, obalans i ekosystem, gifter, skräp och exploatering. Där problemen med övergödning är större längs de södra kusterna än de norra. I norra Sverige, är kemisk status klassad till sämre än god i hela Bottenviken på grund av dioxin, bromerade flamskyddsmedel och kvicksilver.

Miljöproblemens storskaliga och gränsöverskridande karaktär gör att beslut krävs både i Sverige och internationellt inom en mängd olika samhällssektorer för att vända utvecklingen.

Oljeutsläppet den 22 oktober i Pukaviksbukten, Blekinge innebär en mycket stor påverkan på strandmiljöer och sjöfåglar.

De invasiva arterna fortsätter att spridas och ex smörbult ökar och vandrar längre norrut.

Fisket och verksamheter som påverkar fiskbestånd behöver miljöanpassas och områdesskydden behöver bli fler och bättre. Uttag, utsläpp och fysisk påverkan måste styras av vad havsmiljön faktiskt tål och fokus på övervakning och åtgärder måste öka. Åtgärdstakten behöver öka markant, fler områden behöver skyddas, övergödningens problematiken behöver avta, miljögifterna behöver tas om hand.

Beslutet om restaureringsförordningen i EU är positivt. De kommande åren har också medel tilldelats för akvatiskt skydd och restaurering, vilket ökar möjligheterna till fler åtgärder. Beslut om mer medel för skydd och restaurering ökar också möjligheterna till fler åtgärder. Uttag, utsläpp och fysisk påverkan måste styras av vad havsmiljön faktiskt tål.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelserna tillämpar miljö kvalitetsnormerna för vatten i plan- och miljöprövningsärenden som ett verktyg för miljömässigt motiverade villkor. Uppsala och Västerbotten nämner det särskilt.
- Länsstyrelserna bildar reservat och genomför strandstädningar. Blekinge har bildat det marina biotopskyddsområdet Brunnsviken.
- LOVA, Interreg och Eu-life projekt ökar åtgärdstakten och samverkan mellan länsstyrelser, kommuner och andra aktörer i länen
- Inom projektet "Återskapa Östersjöns livskraft"¹ anordnas temadagar vid havet för skolklasser i Kramfors och Örnsköldsviks kommuner. Under året har även en utställning om Östersjön visats på naturum Höga Kusten. I syfte att öka

¹ [Återskapa Östersjöns livskraft - Världsnaturfonden WWF](#)

intresse, engagemang och kunskap om havet hos allmänheten arrangerades en så kallad Bioblitz i Bönhamn. Under en sommardag inventerades havsmiljön och stränder av experter och allmänhet.

- Länsstyrelsen Västerbotten har fortsatt testa metoder för bekämpning av vattenpest i samarbete med Interreg-projektet SeaMoreEco (2023-2025). I år täcktes en botten bevuxen med vattenpest om ca 300 m². Test gjordes även att bekämpa arten med vattensug och vattenpest togs bort från en yta om drygt 700 m². Åtgärderna finansierades av HaV och Interreg Aurora
- Under 2023 har Länsstyrelsen Stockholm gjort eDNA analyser av vatten och plankton vid Bullandö marina, Nynäshamns gästhamn samt Södertälje hamn, för att screena efter invasiva främmande arter. Länsstyrelsen har också testat en metod för att övervaka små invasiva främmande krabbor, ett slags artificiella habitat. I Fållnäsvisken fångades krabbor i olika storleksklasser. I Södertälje hamn hittades en vitfingrad brackvattenskrabba och två svartmunnade smörbultar.²
- År 2023 startades SeaMoreEco³, ett 3-årigt samarbetsprojekt mellan flera aktörer i Finland och Sverige. Hotade och främmande arter i grunda kustområden i Bottniska viken ska kartläggas. Metoder för återställning respektive bekämpning ska utvecklas. Projektet finansieras av EU genom Interreg Aurora och HaV.
- Ett nytt gemensamt delprogram inom den regionala miljöövervakningen, ”Vegetationsklädda grunda vikar i Bottniska viken”, är under utveckling under programperioden 2021-2026. Under 2023 har inventering av växtlighet skett i 6 vikar **Fel! Bokmärket är inte definierat..**
- Efterbehandling av förorenade områden pågår i de flesta län.

Kommunal nivå och inom regioner

- Västkuststiftelsen genomför ihop med Bohusläns kommuner och Kungsbacka kommun årlig strandstädning som finansieras av Naturvårdsverket. Förra årets arbete resulterade i uppstädning av cirka 226 ton skräp. Totalt har ungefär 8300 människor deltagit vid 3000 städtillfällen under 15 900 städtimmar, vilket är en ökning med cirka 30 procent

² Länsstyrelsen i Stockholms webbplats för information om [invasiva främmande arter](#), 2023-10-31

³ [SeaMoreEco – Seamless monitoring, restoration and conservation in the northern Gulf of Bothnia](#)

från förra året. Även det digitala verktyget "Strandstädarkartan"⁴ har använts mer. Så länge nytt skräp tillförs havet kommer behovet av strandstädning finnas kvar.⁵

- Östhammar och Tierps kommuner arbetar med VA-planering, tillsyn av enskilda avlopp och jordbruksnäringen samt förbättringar i avloppsreningsverk för minskade utsläpp av växtnäringsämnen.
- Kattegatts kustvattenråd har i samarbete med Hallands kustkommuner samt Ängelholms och Båstads kommun tagit fram strandstädarkartan⁶.

Näringsliv och övriga aktörer

- Många aktörer söker LOVA-medel för att ta om hand spöknät. Global Underwater Explorers Sweden är ett sådant exempel, längs Blekinges kust
- BirdLife Sverige har i samverkan med Länsstyrelsen Östergötland fortsatt följa upp, vidta åtgärder för att gynna och öka kunskapen om kustfågel med särskilt fokus på Skräntärna och Sillgrissla.
- Statens maritima museer har med hjälp av bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer (anslag 7:2) från Länsstyrelsen Västerbotten, börjat ta fram en vård- och skyddsplan för vraket Annie. Underlaget ska ligga till grund för en fornlämningsförklaring. Arbetet påbörjades 2022 och pågår fram till slutet av året eller början på nästa år.
- SLU i samverkan med Östhammars kommun utvecklar nya metoder inom ett FORMAS-projekt för minskad övergödning och blå tillväxt⁷. Projektet heter Blå tillväxt för minskad övergödning – en eko-ekonomisk vinn-vinn? och syftar till om, hur, när och var ett riktat fiske mot karp samt om skörd av vass kan fungera som djurfoder. Under 2022-2023 har de praktiska delarna i projektet genomförts och resultaten ska slutligt sammanställas till våren 2024. Idén i projektet är att de skördade resurserna ska tillvaratas. Vass kan bli foder till nötkreatur och hästar, eller användas som

⁴ Västkuststiftelsens strandstädarkarta finns som app eller fristående [webbsida](#).

⁵ Västkuststiftelsens verksamhetsberättelse 2022. [Rapporten finns på Västkuststiftelsens webbsida](#)

⁶ <https://storymaps.arcgis.com/stories/d9069b64594947b5a77fee840aa0e0d2>

⁷ [SLU 2023-10-31. Vass som foder till hästar och nötkreatur.](#)

<https://www.slu.se/fakulteter/vh/forskning/forskningsprojekt/hast/vass-som-foder-till-hastar-och-notkreatur/>

jordförbättringsmedel. Viss karpfisk, som braxen, är utmärkt matfisk för människor och kan därför bli livsmedel.

Tillstånd och målbedömning

Hotbild

Hav och kust, och skärgårdsmiljöer påverkas negativt av övergödning, miljögifter, skräp, överfiskning, ökad spridning av invasiva arter och exploatering och är gemensam för samtliga län. Ekosystemen som har en långsam återhämtningsförmåga, är därmed i obalans. Påverkan är storskalig och sker på ett gränsöverskridande sätt.

Klimatförändringarna påverkar vattenekosystemens struktur och funktion negativt. Förhöjda vattentemperaturer, låga vattennivåer och förändrade hydrologiska förutsättningar leder till artförskjutningar och risk för utslagning av arter. Invasiva arter sprids och Smörbulten finns längs hela kusten ända upp till Husum i Västerbotten.

Oljeutsläppet den 22 oktober i Pukaviksbukten, Blekinge innebär en mycket stor påverkan på strandmiljöer och sjöfåglar.

Åtgärdstakten behöver öka inom alla områden och mellan länderna. Åtgärder för minskad övergödning och belastningen av miljögifter, har börjat ge effekt. Skyddet av värdefulla marina miljöer har ökat. Fysiska åtgärder för mer konnektivitet i havsmynnande vattendrag bidrar också till ökade fiskbestånd. För att nå målet behövs en ekosystembaserad förvaltning, inkluderande fler restaureringsåtgärder och ett hållbart nyttjande av fiskbestånden.

Flera av Skånes havsområden drabbas periodvis av syrebrist. Ofta gäller det djupare botten, till exempel norr om Ven⁸, men även grundområden kan drabbas tillfälligt⁹.

God miljöstatus och god ekologisk och kemisk status

Gemensamt för länen är att man börjar se positiva effekter av åtgärder för att minska övergödningen och belastningen av miljögifter. Den ekologiska statusklassningen visar att majoriteten av Sveriges kustvattenområdena har "måttlig status". Det finns en tydlig

⁸ Personlig referens – Adam Bahr, kommunekolog, Landskrona.

⁹ Personlig referens – Jonas Gustafsson, Vattenstrategiska enheten, Länsstyrelsen Skåne

regional skillnad: merparten av norrlandslänens kustvatten har ”god status”, medan inget kustområde i egentliga Östersjön har bättre status än ”måttlig”. Enstaka kustområden i Kattegatt och Skagerack har också klassats som ”god ekologisk status”.

Bräddningar är en relativt liten påverkanskälla, men bättre hantering av vatten och avlopp skulle ändå kunna minska riskerna för badande och ytterligare begränsa miljöpåverkan.

Beträffande den kemiska statusklassningen uppnås inte god status någonstans. Generellt beror detta på höga halter av kvicksilver och bromerade flamskyddsmedel. Kemisk status är klassad till sämre än god i hela Bottenviken på grund av dioxin, bromerade flamskyddsmedel och kvicksilver. Vissa halter av dessa substanser minskar men det går inte att se en tydlig trend för utvecklingen i miljön.

Det nationella målet är att till 2050 sanera alla efterbehandlingsobjekt i riskklass 1 och 2. Det pågående regeringsuppdraget kring förorenade sediment kommer att ge viktig information om förekomst, prioritering och möjligheter att sanera dem. Kostnaderna är höga för sanering av förorenade sediment, vilket kan motverka möjligheterna att nå målet till 2030.

Ekosystemtjänster

Samtliga län nämner kraftig, negativ påverkan på fiskbestånden som påverkar såväl fritids- som yrkesfisket negativt. Orsakerna är påverkan på fiskens rekryterings- och uppväxtområden genom övergödning, föroreningar, klimatförändring, exploatering, överfiske och bristfällig fiskeriförvaltning. Det råder även en målkonflikt mellan bevarandet av arter såsom gråsäl och målet för ett livskraftigt fiske. Många län nämner också behovet av att återställa rovfiskebestånd.

I Norrbotten och Bottenviken ser man att fiskbestånden av flera arter återhämtar sig i och med att livsmiljöer i större och mellanstora vattendrag återställts¹⁰. Skärpta fiskeregler i Norrbottens skärgård¹¹ som bland annat ska freda harren under lektiden bidra också. Beståndet av siklöja är sannolikt inom biologiskt säkra gränser. Sikbeståndet ser ut att öka.

¹⁰ [Restaurering av sjöar och vattendrag](#)

¹¹ [Kustfiskeregler Norrbotten 2023](#)

I södra Bottenhavet är däremot bestånd av torsk, gös, sik och lax är svaga och vildlaxens genetiska variation har minskat¹². Riktat fiske mot ål, torsk och blandbeståndsfiske på lax måste fortsatt förbjudas och uttaget av gös och öring minskas. Gäddbeståndet i Bottniska viken är sannolikt inte inom biologiskt säkra gränser. Storspiggens kraftiga ökning i Östersjöns kustområden hotar ekosystemet¹³.

Grunda kustnära miljöer

Det ökande kustnära byggandet behöver begränsas och regleras. Den ökande kustnära exploateringen bidrar till ökad motorbåtstrafik, fragmentering av livsmiljöer, muddring och giftiga båtbottnfärger. Detta påverkar växt- och djursamhällena negativt.

I Västerbotten och Norrbotten pågår inventering och åtgärdsarbete av grunda havsvikar.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Populationen av tumlare i Östersjön består av cirka 500 individer och räknas till de mest hotade i världen. Hotet mot populationen har ökat med anledning av den omfattande vindkraftsexploateringen som planeras i södra Östersjön.

Baserat på nya uppgifter är den beräknade individtäteten för *Bälthavspopulationen* av tumlare mindre än man tidigare trott. Den senaste bedömningen ligger på 0,41 individer per kvadratkilometer, att jämföra med tidigare uppgifter på 1,04 individer per kvadratkilometer.¹⁴ Tumlaren klassas trots allt som livskraftig¹⁵, men

¹² SLU 2023-11-09. Resursöversikt 2022. Fisk- och skaldjursbestånd i hav och sötvatten. <https://fiskbarometern.se/rapport/2022>

¹³ Sveriges radio 2023-11-09. Dramatisk ökning: Storspiggen tar över Östersjön. <https://sverigesradio.se/artikel/dramatisk-okning-storspiggen-tar-over-ostersjon>

¹⁴ Unger et al 2021, *MiniSCANS-II: Aerial survey for harbour porpoises in the western Baltic Sea, Belt Sea, the Sound and Kattegat in 2020*. Joint survey by Denmark, Germany and Sweden. Final report to Danish Environmental Protection Agency, German Federal Agency for Nature Conservation and Swedish Agency for Marine and Water Management. 28 pp. https://www.tiho-hannover.de/fileadmin/57_79_terr_aqua_Wildtierforschung/79_Buesum/downloads/Berichte/20210913_Report_MiniSCANSII_2020_revised.pdf

¹⁵ SLU, Artdatabanken. Tumlare - <https://artfakta.se/naturvard/taxon/phocoena-phocoena-100106>

Östersjöpopulationen är extremt sårbar då den uppskattas bestå av enbart cirka 100 reproduktiva individer ¹⁶.

För åttonde året i rad observerades gott om blåfenad tonfisk i Öresund.¹⁷

Främmande arter och genotyper

Invasiva arter fortsätter att spridas. Den svartmunnade smörbulden fortsätter att sprida sig norrut, nu är den siktad vid Husum i Västernorrland.

Bevarade natur- och kulturmiljövården och Kulturlämningar under vatten

Genom att bevara natur- och kulturmiljöer ökar förutsättningarna för ett rörligt friluftsliv. Flera län har bildat eller håller på och utvidgar marina reservat. Kunskapsläget för kulturmiljöer i vatten, behöver bli bättre och inventeringar pågår i flera län. Länsstyrelsen Västerbotten, har börjat ta fram en vård- och skyddsplan för vraket Annie. Underlaget ska ligga till grund för en fornlämningsförklaring. Kunskapsbristen om undervattenslämningar är allvarlig. Kulturlämningar under vatten skadas löpande av trålning och spökgarn, de kan även skadas av stranderosion och stigande havsnivåer.

För att bibehålla permanent befolkning i skärgården behövs en ökad ersättning för betesmarker med höga naturvärden. Resurser som uppmuntrar restaureringar och landskapsvård både inom och utanför skyddade områden är nödvändiga för att uppnå en grön infrastruktur, ekosystemtjänster och ett attraktivt landskap för boende och besökare. Att utveckla och förbättra en god och långsiktig samhällsservice inklusive kollektivtrafik är angeläget om trenden med avfolkning och en allt äldre befolkning ska vända. Möjlighet till annat förvärvsarbete än jordbruk och fiske är nödvändigt för möjligheten att bosätta sig i skärgården.

¹⁶ SLU, Artdatabanken. Tumlare (Östersjöpopulationen) - <https://artfakta.se/naturvard/taxon/phocoena-phocoena-baltic-population--232475>

¹⁷ Artikel med noteringen av blåfenad tonfisk i Öresund 2016 - <https://www.hd.se/2016-12-12/rekordar-for-djurlivet-i-oresund>
Artikel om tonfisk i Öresund 2022 - <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/extremt-mycket-tonfisk-i-oresund-senaste-veckan>

Friluftsliv och buller

Turism och friluftsliv behöver bedrivas så att negativ påverkan på de marina miljöerna minimeras. Mer resurser behövs för information och samverkan.

Nationellt sett fortsätter den marina nedskräpningen att vara ett problem och skräp som plast och mikroplaster påverkar marina arter. Marint skräp skadar också människors upplevelser av naturen. Mikroplasterna misstänks orsaka störningar i den marina näringskedjan – dessa kommer framförallt från bildäck, konstgräsplaner och syntetkläder. Strandstädning pågår och har pågått i många län under många år. Mer kunskap och mer information behövs för att komma till rätta med problemet.

Det är viktigt att bevaka strandnära nybyggnation som påverkar biologisk mångfald och friluftsliv vid kustområden. Detta gäller också andelen hårdgjorda ytor, som vid ett förändrat klimat med ökade skyfall skapar större risk för översvämning.

Framåtsyftande åtgärder

EU har beslutat om en restaureringsförordning som om den genomförs kommer att få en positiv effekt på åtgärdsarbetet. Regeringen har avsatt ökade anslag för perioden 2024-2026 till akvatiskt skydd och akvatisk restaurering.

Åtgärdsprogrammen för havsmiljöförvaltningen och vattenförvaltningen är viktiga att genomföra. Det är angeläget att snarast få till stånd ett fungerande regelverk och genomföra åtgärder för en fungerande förvaltning av fisk. Mycket görs för att förbättra kunskapen om värdefulla marina områden så att ett funktionellt nätverk av skyddade områden kan säkerställas. Arbetet måste fortsätta och skulle underlättas om tillgång till mer detaljerade data om djup och bottenstrukturer ökade.

Ett omfattande åtgärdsarbete behöver fortsätta i decennier för att kunna nå målet och miljö kvalitetsnormerna. Miljöproblemens storskaliga och gränsöverskridande karaktär gör att beslut krävs både i Sverige och internationellt inom en mängd olika samhällssektorer för att vända utvecklingen.

Agenda 2030

Åtgärderna rör Mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald, Skydda återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade

ekosystem och hejda förlusten av biologisk mångfald, delmål 15.1(bevara, återställa och hållbart anv), 15.5(förstörelse av naturliga livsmiljöer), 15.8(hindra invasiva arter) och 15.9 och 6 – Rent vatten och sanitet för alla, säkerställa vatten- och sanitetsförvaltning för alla, delmål 6.1, 6.2 och 6.6, Mål 11- Städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara, delmål, 11.4 (bevara kultur- och naturarv). Mål ,16 och delmålet som handlar om transparanta beslutsunderlag samt mål 3-Hälsa och välbefinnande – friluftsliv.